

РОЗДІЛ 4 МОВИ НАРОДІВ АЗІЇ, АФРИКИ, АБОРИГЕННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ ТА АВСТРАЛІЇ

УДК 811.581

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.11-2.5>

ЗМІСТ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ

THE CONTENT OF THE CHINESE LANGUAGE LEXICAL COMPETENCE ON THE FIRST LEVEL OF STUDYING

Ситник І.В.,

orcid.org/0000-0002-9307-6180

викладач кафедри східних мов та перекладу

Інституту філології

Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті на основі аналізу сучасної літератури та з урахуванням специфіки навчання китайської мови досліджено сутність поняття «лексична компетентність» китайської мови. Розглянуто питання лексичної компетентності як невід'ємної складової частини іншомовної комунікативної компетентності майбутніх синологів. Висвітлено рівень лексичної компетентності на початковому етапі вивчення китайської мови згідно з вимогами міжнародної навчальної програми китайської мови. Акцентовано увагу на необхідності вивчення лексики китайської мови у практичному використанні, що сприяє успішній комунікації, тому що лексика – основний будівельний матеріал китайської мови, з допомогою лексики передається і сприймається змістовна сторона китайської мови. Доведено, що без лексичної компетентності китайської мови неможливо розуміти мову інших учасників спілкування, а також висловлювати власні думки. Встановлено, що з усіх основних аспектів китайської мови, які повинні практично засвоюватися учнями в процесі навчання, найбільш важливим аспектом слід вважати лексичну компетентність, тому що без запасу слів, хоча б незначного, оволодіти китайською мовою неможливо.

Здійснено детальний аналіз спеціальної методичної літератури, присвяченої навчанню лексики китайської мови на початковому етапі навчання у вищій школі, навчальних посібників, підручників китайської мови, узагальнено досвід викладачів Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Інституту філології Київського національного університету імені Бориса Грінченка, що дає можливість дійти висновку про те, що проблема навчання лексичній стороні китайської мови і формування лексичної компетентності студентів на початковому етапі навчання китайської мови є однією з центральних і водночас найскладніших проблем методики навчання китайської мови. Багато в чому складнощі вирішення даної проблеми пов'язані з недостатньою розробленістю методики навчання лексиці. Сьогодні фактично не існує науково обґрунтованої методики формування лексичної компетентності на початковому етапі навчання китайської мови українських студентів.

Ключові слова: компетентність, лексична компетентність, лексика, китайська мова, іншомовна комунікативна компетентність, початковий етап навчання.

The following article describes the content of the Chinese language lexical competence on the first level of studying. A review of language and speech competence as well as strategic and competence has been done. Widely used vocabulary, which are obligatory to master by the students of the first level, have been defined. Lexical competence is considered as an integral part of the future sinology of foreign language communicative competence. The level of lexical competence at the initial stage of Chinese language study in accordance with the requirements of the international Chinese language curriculum is highlighted. Emphasis is placed on the need to learn Chinese vocabulary in practical use, which contributes to successful communication, because vocabulary is the main building material of the Chinese language, using the vocabulary is conveyed and perceived the meaningful side of the Chinese language. It is proved that without the Chinese language lexical competence it is impossible to communicate to other participants of conversation and to express opinions.

On analysis of linguistic, psycholinguistic and methodological literature, was found that the lexical competence is person's ability to operate quickly and qualitatively, at the level of the program not only words, but semantic fields, the ability to choose a necessary word, word-combination, to express one's opinion in the process of communication. A detailed analysis of the special methodological literature devoted to the teaching Chinese vocabulary on the first level of studying, manuals, Chinese language textbooks, generalized professor's experience of the Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv and the Institute of Philosophy of Borys Grinchenko Kyiv University give the opportunity to conclude that the problem of learning the lexical side of the Chinese language and the formation of lexical competence of students is a central and at the same time, the most difficult problems of teaching Chinese. In many ways, the difficulties of solving this problem are due to the lack of development of vocabulary teaching methods. At present, there is virtually no methodology for the formation of lexical competence on Chinese language first level of studying for Ukrainian students.

Key words: lexical competence, frequently used vocabulary, the Chinese language, language communicative competence, the first level of studying.

Постановка проблеми. На основі загальних спостережень за ходом новітньої історії можна сміливо стверджувати, що передові позиції Китаю у світовій економіці, високий рівень розвитку науки і техніки, значні культурні надбання китайського народу зумовлюють велике зацікавлення цією країною в інших народів планети. Українці також хочуть якнайкраще пізнати цю країну, щоб мати дружні стосунки з талановитим народом Піднебесної. Останнім часом в Україні сформувались сприятливі умови для налагодження безпосередніх контактів між Україною та Китаєм. Одним з проявів цього є інтерес до вивчення китайської мови, який постійно зростає. З кожним роком збільшується кількість навчальних закладів, що впроваджують в свої навчальні програми вивчення китайської мови та культури. Саме тому підготовка кваліфікованих фахівців з китайської мови, які б стали сполучною ланкою між КНР та Україною, є завданням номер один.

Сьогодні важливу роль у розвитку українського китаєзнавства відіграють Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України, Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Київський національний лінгвістичний університет, Київський міжнародний університет, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара, Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди.

Попри розвиток школи китаєзнавства в Україні, наукових статей, а тим паче фундаментальних робіт з комунікативної компетентності китайської мови нараховуються одиниці, що пов'язано із певним розривом між викладачами-практиками та ученими-китаєзнавцями. Унаслідок цього у багатьох ВНЗ України виникла ситуація, коли основна увага зосереджується на передачі студентам знань про мову замість навчання їх навичкам володіння мовою. Це призвело до глибоких теоретичних знань студента, але практичної відсутності комунікативної компетентності.

Загалом досі у процесі навчання китайської мови використовується граматико-перекладний метод, а не комунікативний, який є пріоритетним під час вивчення китайської мови як іноземної у Китаї. Усе більше китайських науковців наголошує на важливості формування комунікативної компетентності, зокрема лексичної компетентності. Знати слово – це ключ до того, щоб зрозуміти і бути зрозумілим. У майбутніх спеціалістів необхідно сформувати високий рівень комунікативної компетенції, що є малоюмовірним без гарного володіння лексикою китайської мови. Однією з цілей навчання китайської мови є формування лексичної компетентності, що є важ-

ливою передумовою оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією, адже лексична компетентність є мовною основою іншомовної комунікативної компетентності. Їх можна розглядати як динамічну єдність, оскільки лексична компетентність формується в процесі комунікативної діяльності студентів, а іншомовна комунікативна компетентність вдосконалюється паралельно зі становленням лексичної компетентності, себто їх формування взаємозалежне.

Тобто без лексичної компетентності китайської мови неможливо розуміти мову інших учасників спілкування, а також висловлювати власні думки. З усіх основних аспектів китайської мови, які повинні практично засвоюватися учнями в процесі навчання, найбільш важливим слід вважати формування лексичної компетентності, тому що без запасу слів, хоча б незначного, оволодіти мовою неможливо. Тому вважаємо, що актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю детального аналізу лексичної компетентності як невід'ємної складової частини формування іншомовної комунікативної компетентності китайської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання особливостей навчання лексики іноземної мови обґрунтовані у працях багатьох вчених. Однак сучасної літератури з питань змісту лексичної компетентності китайської мови нам вдалося знайти небагато. Так, наприклад, М.О. Сушко досліджує граматичну компетентність китайської мови, А.С. Савченко досліджує фонетичну компетентність. Декілька вичерпних праць з методики викладання східної мови опубліковано О.В. Асадчих, Л.Г. Смовженко. Дослідженням лексикології китайської мови займався науковець А.Л. Семенов. Фундаментальними вважаються дослідження російських лінгвістів Н.А. Деміної та І.В. Кочергіна, які присвятили свої роботи методиці викладання практичної китайської мови. Серед західних дослідників слід зазначити Джоела Беллассена, адже саме він запропонував методику навчання китайських ієрогліфів на початковому етапі.

Варто також відзначити наукові праці С.Ф. Шатілова, О.М. Соловова, М.А. Калініна, О.І. Негневицької, О.О. Коломінової, І.Н. Верещагіної.

Різними проблемами лексики китайської мови та методики її навчання займалися такі китайські лінгвісти, як Сян Пін Джу (向平著), Лі Ши Чун (李仕春), Лю Сюнь Джу (刘迅著). Загальні проблеми навчання лексичного аспекту іноземної мови досліджували Л.В. Банкевич, С.Б. Беляев, Н.Д. Гальскова, Е.І. Пассов, М.В. Ляховицкий, Ю.О. Семенчук.

Постановка завдання. Мета цього дослідження – розкрити зміст та значення лексичної компетентності на початковому етапі навчання китайської мови. Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання: визначити поняття та значення лексичної компетентності китайської мови в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності, проаналізувати лінгвістичні джерела з лексикології китайської мови та класифікувати основні вимоги до лексичної компетентності студентів на початковому етапі навчання китайської мови.

Джерельною базою для дослідження стали роботи українських (М.О. Сушко, А.С. Савченко, О.В. Асадчих, Л.Г. Смовженко) та зарубіжних (І.В. Кочергін., Н.А. Деміна, Джоел Беллассен), зокрема китайських (Лі Ши Чун (李仕春), Лю Сюнь Джу (刘迅著), Сян Пін Джу (向平著)), науковців.

Виклад основного матеріалу. У лінгвістиці й методиці викладання іноземних мов термін «компетентність» використовується з 1965 року. Саме тоді цей термін був запропонований лінгвістом Н. Хомським і означав здатність, необхідну для виконання переважно мовної діяльності в рідній мові. Американський лінгвіст Д. Хаймс у 1972 році ввів у науковий обіг термін «комунікативна компетентність». Учений вживає його у значенні знання, що дає змогу індивідуві здійснювати функціонально спрямоване мовленнєве спілкування іноземною мовою [9, с. 73].

Сучасні науковці по-різному трактують поняття «комунікативна компетентність».

С.С. Макаренко комунікативну компетентність розуміє як вміння особистості спілкуватися з різними людьми, в середовищі яких вона проживає і працює, а також вміння шукати і знаходити компроміс, поважати думки інших людей [6, с. 17].

Є.С. Кузьміна та В.Є. Семенов розглядають поняття «комунікативна компетентність» як вміння орієнтуватися у різних ситуаціях спілкування та ефективно взаємодіяти з оточенням [6, с. 20].

Російські дослідники (Д. Іванов, К. Митрофанов, О. Соколова) комунікативну компетентність розуміють як здатність ставити і вирішувати певні типи комунікативних задач, визначати цілі комунікації, оцінювати ситуацію, враховувати наміри і способи комунікації, бути готовим до змін власної мовленнєвої поведінки [6, с. 22].

У структурі комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів виділяють такі важливі для них компетенції:

- професійну компетентність;
- стратегічну компетентність;
- соціальну компетентність;
- іншомовну комунікативну компетентність.

Розкриємо детальніше зміст останньої. Іншомовна комунікативна компетентність – це необхідний людині рівень сформованості досвіду міжособистісної взаємодії, щоб успішно функціонувати в іншомовному суспільстві [6, с. 17].

У сучасних дослідженнях поняття «іншомовна комунікативна компетентність» тлумачать як знання, уміння та навички, необхідні для розуміння чужих та власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних до цілей, сфер, ситуацій спілкування. Її зміст охоплює знання основних понять лінгвістики мови (стилі, типи, способи зв'язку речень у тексті), уміння та навички аналізу тексту та комунікативні надбання [1, с. 18].

Науковці розглядають поняття «іншомовна комунікативна компетентність» з позиції свого дослідження, виокремлюючи в ньому те, що важливе для спеціаліста з погляду певної науки. Зауважимо, що є різні думки фахівців щодо структури означеного феномену. Зокрема, А. Андрієнко запропонувала модель іншомовної професійної комунікативної компетентності студентів технічного вищого навчального закладу, яка складається із сукупності таких ключових компетенцій: лінгвістичної, дискурсивної, стратегічної, соціокультурної, прагматичної (соціальної), лінгвопрофесійної, соціально-інформаційної, соціально-політичної, персональної (особистісної, індивідуальної) [1, с. 20].

Г.С. Архипова виділила у структурі іншомовної комунікативної компетентності п'ять таких компонентів: лінгвістичну, тематичну, соціокультурну, компенсаторну та навчальну компетентність. На думку кандидата педагогічних наук Галини Степанівни Архипової, важливою складовою частиною іншомовної комунікативної компетентності є лінгвістична компетентність [2, с. 12–13].

Лінгвістична компетентність – це комплекс знань, умінь та навичок, які забезпечують оволодіння мовними засобами, розуміння окремих мовних одиниць, їхніх значень, форми і структури, зв'язків між ними. У її структурі виокремлюють такі компетентності [1, с. 131]:

- лексичну (складається з лексичних та граматичних елементів);
- граматичну (знання та вміння користуватися граматичними ресурсами мови);
- семантичну (здатність студента усвідомлювати й контролювати організацію змісту, відношення слова до його загального контексту, внутрішньолексичні зв'язки, значення граматичних елементів, категорій, структур);
- фонологічну, орфографічну та орфоепічну (ці компетенції формуються лише настільки, наскільки є необхідними для усної та письмової комунікації в межах академічного й професійного середовища).

Розглянемо детальніше поняття «лексична компетентність».

Лексична компетентність визначається вченими (О. Аматыєва, А. Богущ, Н. Гавриш, С. Ніколаєва) як здатність людини до конкретного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших. Ця здатність базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та лексичної усвідомленості [7, с. 17]. Отже, лексична компетентність включає в себе лексичні навички, знання та загальну мовну усвідомленість і є тісно пов'язаною з іншими компетентностями, зокрема з граматичною, семантичною, фонологічною, орфографічною, орфоепічною, соціолінгвістичною, прагматичною. Тому зараз існує необхідність постійного пошуку нових можливостей для підвищення ефективності методики формування лексичної компетентності студентів, що дасть можливість узгодити й синхронізувати формування іншомовної лексичної компетентності з іншими компетентностями [13, с. 46].

Розглянемо зміст лексичної компетентності, яка має бути засвоєна студентами на першому ступені навчання у вищому навчальному закладі згідно з Міжнародним стандартом здібності комунікації китайською мовою, оскільки наше дослідження розглядає саме початковий етап навчання лексики китайської мови. Студент на початковому рівні вивчення китайської мови у вищій школі повинен засвоїти близько 150 загальнонавчаних ієрогліфів, комплексно оволодіти навичками аудіювання, говоріння, читання та письма. Він має розрізняти основні компоненти ієрогліфів і ключі та знати 7 правил написання ієрогліфів. Крім того, студент також повинен почати розуміти співвідношення між словами та ієрогліфами в китайській мові та засвоїти 500 базових слів, пов'язаних із повсякденним життям [10, с. 59].

Вивчення китайської мови на I курсі – період первинного накопичення студентами знань, набуття ними елементарних навичок та умінь в усіх мовних аспектах і видах володіння мовою.

На початковому етапі навчання для активного засвоєння вводиться 1300–1500 лексичних одиниць і 600–700 ієрогліфічних знаків з різноманітної тематики (загальнонавчана та побутова лексика, людина, організм людини, біографічні відомості, житло, сім'я, одяг, їжа, робочий і вихідний день, літній відпочинок, спорт, місто, міський транспорт, службова лексика, суспільно-політична лексика, державний устрій України та Китаю, найвищі органи влади України та Китаю, Уряд України, географічна та економічна лексика, країни і частини світу, географічне

положення Китаю, рослинність, тваринний світ, клімат і погода тощо).

Також на початковому рівні навчання китайської мови студент може будувати елементарні речення з метою задоволення конкретних потреб. Студент може відрекомендуватись або представити когось. Він може запитувати і відповідати на запитання про деякі деталі особистого життя, про людей, про речі тощо. Студент може взаємодіяти на простому рівні, якщо співрозмовник говорить повільно і чітко та готовий прийти на допомогу. Також він може розуміти ізольовані фрази та широко вживані вирази, необхідні для повсякденного спілкування у сферах особистого побуту, сімейного життя, здійснення покупок, у сферах місцевої географії, роботи. Він може спілкуватись у простих і звичайних ситуаціях, де потрібен простий і прямий обмін інформацією на знайомі та звичні теми, може описати простими мовними засобами вигляд свого оточення, найближче середовище і все, що пов'язане зі сферою безпосередніх потреб [10, с. 63].

Також протягом першого року навчання студентам повідомляються основні поняття лексики, фонетики (фонетичні моделі), писемності (ієрогліфіка) та граматики (граматичні структури) китайської мови. На цій основі за допомогою багаторазового тренування і вправ виробляються первинні навички та уміння в галузі застосування письмової і усної китайської мови. За цей час студенти здебільшого ознайомлюються із лексичними моделями, опановують фонетичну і граматичну системи, активно засвоюють встановлену програмою кількість лексичних одиниць, фразеологізмів та ієрогліфічних знаків відповідно до програмної лексико-семантичної тематики. Вони набувають базових навичок читання, письма і усного мовлення (бесіда, повідомлення) китайською мовою, усного перекладу з *аркуша* і *на слух*, а також письмового перекладу з китайської мови українською, та з української китайською основних моделей речень, структур, а також адаптованих текстів, що містять попередньо вивчений матеріал. Весь матеріал з сучасної літературної китайської мови, який подається студентам на I курсі, призначений для активного засвоєння. Встановлюється безпосередній і тісний зв'язок письмово-усного і усно-розмовного аспектів викладання китайської мови. Тексти уроків підручника китайської мови для I курсу вивчаються як в письмовій, так і в усній формах.

У процесі навчання китайської лексики використовуються різні методи, найпоширенішим серед яких є свідомий комунікативний підхід, за якого ведеться комплексне навчання всіх видів мовної діяльності на основі розвитку усної мови. Варто звернути увагу, що незалежно від мето-

дів навчання китайської мови потрібно дотримуватись правила Джоела Беллассена – спершу пояснювати значення ієрогліфів, адже ієрогліфи – це письмове відображення лексики на письмі [14, с. 59]. Погоджується з думкою французького лінгвіста і вчена Н.А. Деміна. Також вона у своїй праці «Методика викладання практичної китайської мови» аналізує наявні методи навчання лексики китайської мови [3, с. 88]. Науковець І.В. Кочергін зазначає, що для вивчення лексики китайської мови необхідно давати етимологію і всі можливі значення ієрогліфів, а також дає свої рекомендації для підвищення ефективності вивчення китайської лексики [5, с. 110].

Лексика – це словесний матеріал, яким студенти повинні навчитися легко і швидко оперувати у процесі спілкування китайською мовою. Засвоєння лексичного матеріалу є однією із найважливіших цілей на занятті з китайської мови. Її досягнення впливає на розвиток спілкування китайською мовою в усній та письмовій формі. Засвоєння лексики є необхідною передумовою для формування іншомовної комунікативної компетентності, оскільки вона є однією із її найважливіших компонентів. Це визначає її важливе місце на кожному занятті з китайської мови.

Висновки. Сучасні умови розширення економічних, технічних, політичних, соціальних та культурних зв'язків України із зарубіжними країнами, зокрема й інтенсивна співпраця в усіх сферах діяльності з Китаєм, вихід українських комерцій-

них компаній на міжнародний ринок, зумовлюють соціальне замовлення суспільства на підготовку кваліфікованих фахівців у галузі сучасної синології, які б практично володіли навичками та вміннями іншомовного професійного спілкування як в усній, так і письмовій формі китайської мови і були б здатними залучатися до співпраці.

З огляду на це більшого значення набувають проблеми формування лексичної компетентності китайської мови у науковій, технічній і соціально-побутовій сфері, оскільки лексична компетентність китайської мови – це здатність індивіда використовувати лексику китайської мови, миттєво викликаючи з тривалої пам'яті еталон слова залежно від конкретного мовного завдання.

Багато науковців наголошує на важливості формування лексичної компетентності в процесі оволодіння мовою, зокрема китайською, тому що лексична компетентність китайської мови є невід'ємною складовою частиною іншомовної комунікативної компетентності. Це особливо актуально для початкового етапу навчання, коли закладається міцна база для подальшого оволодіння китайською мовою. Завдяки здійсненому дослідженню доведено, що проблеми навчання лексичній стороні мови і формування лексичної компетентності студентів на початковому етапі навчання китайської мови є одними з центральних і водночас найскладніших проблем методики навчання китайської мови. Багато в чому складність вирішення даної проблеми пов'язана з недостатньою розробленістю методики навчання лексики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Амеліна С.М. Методика формування лексичної компетентності майбутніх філологів. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2014. № 2. С. 131–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2014_2_23.
2. Архипова Г.С. Формирование иноязычной компетентности будущего специалиста (медицинского профиля) : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. 2006, 28 с.
3. Деміна Н.А. Методика преподавания практического китайского языка. Москва : Восточная литература, 2006. 88 с.
4. Кленин И.Д., Щичко В.Ф. Лексикология китайского языка. Москва : Восточная книга, 2013. 273 с.
5. Кочергін І.В. Очерки методики обучения китайскому языку. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Восток – Запад, 2006. 192 с.
6. Савченко А.С. Сучасні підходи до навчання фонетики китайської мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2012. Вип. 36. С. 91–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2012_36_22.
7. Семенас А.Л. Лексикология современного китайского языка. Москва : Наука, 1992. 314 с.
8. Сушко М.О. Зміст граматичної компетентності китайською мовою. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія, педагогіка, психологія»*. 2014. Вип. 29. С. 229–236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2014_29_34.
9. D.A. Wilkins. *Second-Language Learning and Teaching*. London : Edward Arnold, 1974.
10. 国际汉语教学通用课程大纲: 俄汉对照 / 国际汉办 / 孔子学院总部编。—北京: 外语教学与研究出版社, 2009年。162页。
11. 汉语口语速成。北京语言大学出版社, 2007年。257页。
12. 向平著。对外汉语教学的实践认知。武汉: 华中师范大学出版社, 2014年。238页。
13. 李仕春。向东盟十国的对外汉语词汇教学研究。北京: 中国社会科学出版社, 2013年。263页。
14. 刘迅著。对外汉语教育学引论。北京: 北京渔业大学出版社, 2005年。422页。
15. 陆庆和著。实用对外汉语教学语法。北京: 北京大学出版社, 2006年。520页。